

پیش‌نگری فراسنج‌های اقلیمی کشور با بکارگیری مدل‌های گردش کلی سری CMIP5: دوره ۲۱۰۰-۲۰۲۰

ایمان بابائیان^۱، مریم کریمیان^{۲*}، راهله مدیریان^۳، ابراهیم میرزایی^۴

۱- استادیار، گروه پژوهشی تغییر اقلیم، پژوهشکده اقلیم‌شناسی، سازمان هواشناسی کشور

۲- کارشناس ارشد پژوهشی، گروه پژوهشی تغییر اقلیم، پژوهشکده اقلیم‌شناسی، سازمان هواشناسی کشور

۳- کارشناس ارشد پژوهشی، پژوهشکده هواشناسی، سازمان هواشناسی کشور

۴- دانشجوی دکتری هواشناسی، موسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۵/۰۹، تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۲/۱۲

چکیده

تا قبل از انتشار گزارش پنجم ارزیابی تغییر اقلیم (AR5) هیأت بین‌الدول تغییر اقلیم در نوامبر سال ۲۰۱۳، محققان کشورمان از داده‌های مدل‌های گردش کلی سری CMIP3 برای پیش‌نگری تغییر اقلیم کشور استفاده می‌کردند؛ اما از حدود سال ۲۰۱۵ بتدریج دسترسی به داده‌های مدل‌های گردش کلی سری CMIP5 تسهیل گردید، به طوری که هم‌اکنون اغلب پژوهش‌های مرتبط با پیش‌نگری تغییر اقلیم با بکارگیری داده‌های مدل‌های CMIP5 انجام می‌شوند. در این پژوهش از پرونده تمامی مدل‌های سری CMIP5 بکار رفته در تهیه گزارش AR5، برای برآورد چشم‌انداز تغییر اقلیم کشور استفاده شده است. نتایج این تحقیق نشان داد که به استثنای سناریوی خوشبینانه RCP2.6 در سه سناریوی دیگر، میانگین بارش از مدیترانه تا افغانستان کاهش می‌یابد. در سناریوی RCP8.5 که ناظر بر عدم پایداری کشورها به توافقنامه تغییر آب و هوای پاریس (COP21) در سال ۲۰۱۵ می‌باشد، کاهش بارش در غرب ایران تا ۲۰ درصد و در سوریه، اردن، فلسطین و عراق تا ۳۰ درصد در مقایسه با بلند مدت خواهد بود. همچنین در صورت عدم پایداری به توافقنامه پاریس، میانگین دمای کشور حدود ۵/۲ و در صورت پایداری به آن ۱/۳ درجه سلسیوس نسبت به دوره ۲۰۰۵-۱۹۸۶ افزایش می‌یابد. در مجموع با توجه به کاهش بارش و افزایش دما، انتظار می‌رود مناطق غرب کشور و به ویژه زاگرس در معرض خشکسالی، تنش آبی، کاهش سطح پوشش جنگلی، کاهش منابع آبی، کاهش تولید نیروگاه‌های برقابی و افزایش رخدادهای حدی اقلیمی گردد. این وضعیت ایجاب می‌کند مسئولان و برنامه‌ریزان ملی و منطقه‌ای برنامه عمل برای مواجهه با پیامدهای سوء تغییر اقلیم را تدوین نمایند.

کلمات کلیدی: مدل‌های گردش کلی، RCP، CMIP5، ایران، تغییر اقلیم.

مقدمه

اقیانوسی را راه‌اندازی کرد که ثمره آن پروژه CMIP (پروژه مقایسه متقابل مدل‌های اقلیمی) می‌باشد. تعدادی از مراکز و مدل‌های جفت شده جوی-اقیانوسی که در این پروژه مشارکت دارند، عبارتند از: BCM, BMRC, CCCma, CCSR, CERFACE, COALA, CSIRO, DOE PCM ECHAM, GFDL, GISS, IAP/LASG, INMCM, LMD/IPSL, MRI, NCAR, NRL, UKMO(HAdCM), YONU (۱). پروژه CMIP نقش مهمی را در مطالعات هیأت بین‌الدول تغییر اقلیم (IPCC) ایفا می‌کند. برآوردهای اخیر از گرمایش جهانی با استفاده از داده‌های پروژه CMIP دقیق می‌باشد که منجر به افزایش اعتماد به صحت پروژه مذکور شده است (بیکر و

هم‌اکنون در مراکز بین‌المللی از مدل‌های متعددی با سناریوهای انتشار، طرحواره‌های فیزیکی و محاسباتی گوناگون برای پیش‌نگری اقلیم دهه‌های آینده کره زمین استفاده می‌شود که محققان را در زمینه انتخاب نوع مدل گردش کلی برای مطالعات کمی تغییر اقلیم، پیامدها و روش‌های سازگاری با آن، با مشکل مواجهه می‌سازند. برای فائق آمدن به این مشکل در سال ۱۹۹۵ هیأت بین‌الدول تغییر اقلیم با گرد هم آوردن نمایندگان مراکز فعال در زمینه مدل‌سازی‌های تغییر اقلیم، پروژه استانداردسازی استفاده از مدل‌های جفت شده جوی-

مرکز و گروه مدل‌سازی اقلیمی از مناطق مختلف جهان برگزار شد و برنامه WCRP^۱ سازمان جهانی هواشناسی موافقت نمود تا سری جدیدی از داده‌های پروژه مقایسه بین مدلی تحت عنوان CMIP5 تهیه شود تا در گزارش پنجم هیأت بین‌الدول تغییر اقلیم استفاده شود (۱).

هم‌اکنون ۴ نوع سناریو RCP^۲ موجود می‌باشد: RCP2.6، RCP4.5، RCP6.0 و RCP8.5. نامگذاری RCPها بر اساس خط سیر اقتصادی و اجتماعی است که از نیروهای تابشی مشخص تا سال ۲۱۰۰ میلادی بدست می‌آید (چتورودی و همکارانش، ۲۰۱۲). تاکنون مطالعات متعددی برای مقایسه مدل‌های CMIP3 و مدل‌های CMIP5 که دارای قدرت تفکیک بهتر و فرایندهای فیزیکی بیشتر و اجزای سیستم با انتگرال‌گیری بهتری می‌باشند، انجام شده است (نوتی و همکارش، ۲۰۱۳ و کوگ و همکارانش، ۲۰۱۲). راستی‌آزمایی از مدل‌های CMIP5 حاکی از بهبود نتایج شبیه‌سازی در فرایندهای مهم است (میل و همکارانش، ۲۰۰۹ و ماینس هوزن و همکارانش، ۲۰۱۱). همچنین مطالعات گسترده‌ای در زمینه داده‌های CMIP5 انجام شده است. از جمله جنا و همکارانش (۲۰۱۵) تغییرات پیش‌بینی CMIP5 در چرخه سالانه بارش مونسون هند را بررسی کردند. آن‌ها دریافتند که مدل‌های MRI-CGCM3 و INM-CM4، MPI-ESM-LR فضایی پیک بارش مونسون را در مونسون زمستانه و مدل‌های MIROC-ESM و MIROC-ESM-CHEM مونسون تابستانه را بهتر شبیه‌سازی می‌کند. اسکوسیمارو و همکارانش (۲۰۱۲) تغییرات ممکن در توزیع بارش‌های سنگین را تحت شرایط اقلیم گرم‌تر با استفاده از نتایج ۲۰ مدل اقلیمی بر پایه داده‌های CMIP5 بررسی کردند. بررسی‌ها نشان داد که مدل‌های CMIP5 رخداد بارش‌های سنگین دوره مشاهداتی ۱۹۹۷-۲۰۰۵ را بخوبی شبیه‌سازی می‌کنند. در مطالعه‌ای دیگر، هونگ و همکارانش (۲۰۱۳) امواج استوایی جفت شده همرفتی

همکارش، ۲۰۱۳ و بلزکیوز و همکارش، ۲۰۱۳). اولین سری از داده‌های این پروژه با نام CMIP1 شامل نتایج اجرای کنترل (با فرض ثابت بودن تابش خورشید، غلظت دی اکسید کربن و سایر واداشتهای خارجی اقلیمی) بودند. در سال ۱۹۹۶ مدل‌ها با سناریوی افزایش دی اکسید کربن به میزان یک درصد در سال اجرا شدند که نتایج آن در قالب پروژه CMIP2 ارائه شد که علاوه بر داده‌های اجرای کنترلی، پرونده‌های با سناریوی افزایش دی اکسید کربن با آهنگ یک درصد در سال را نیز در بر داشت. در این پروژه بعد از ۷۰ سال غلظت دی اکسید کربن دو برابر فرض می‌شود. در مرحله یاد شده هیچ‌گونه واداشتهای دیگری ناشی از دخالت جوامع انسانی در اقلیم مانند افزایش هواویزها (که نقش سرمایشی در اقلیم کره زمین دارند) در مدل‌ها لحاظ نشده‌اند (۱). مرحله سوم پروژه مقایسه متقابل مدل‌های اقلیمی (CMIP3) همراه با گزارش AR4 هیأت بین‌الدول تغییر اقلیم در سال ۲۰۰۷ منتشر شد. بسیاری از پروژه‌های مطالعاتی شبیه‌سازی تغییر اقلیم در گذشته بر اساس مدل‌های CMIP3 انجام شده است (برندز و همکارانش، ۲۰۱۳ و کتیوس و همکارانش، ۲۰۱۳). مطالعات نشان می‌دهند که افزایش واداشته تابشی ناشی از سناریوی افزایش یک درصدی دی اکسید کربن بر سال، حدود دو برابر آن چیزی است که در دهه‌های اخیر رخ داده است، بنابراین فرض یاد شده معقول نیست. لذا هیأت بین‌الدول تغییر اقلیم در پروژه CMIP3 سناریوهای نسبتاً واقعی در نظر گرفت که در گزارش چهارم به کار برده شد (چتورودی و همکارانش، ۲۰۱۲). بدلیل صحت بالای نتایج مطالعات حاصل از CMIP3 و قدیمی شدن سناریوهای انتشار SRES محققان تصمیم گرفتند که سری جدید داده‌های CMIP5 با هدف افزایش قدرت تفکیک افقی مدل‌ها و پیچیدگی و دقت محاسبات آن‌ها که منجر به کاهش اریبی مدل‌ها شود، را منتشر کنند (دلورت و همکارانش، ۲۰۰۶، فریم و همکارش، ۲۰۱۳ و هونگ و همکارانش، ۲۰۱۳). بنابراین در سپتامبر ۲۰۰۸ همایشی با شرکت نمایندگان ۲۰

1- World Climate Research Program

2-Representative Concentration Pathway

انتخاب شد. داده‌های CMIP5 از منابع گوناگون قابل دریافت هستند.

جدول ۱- طول و عرض منطقه مورد مطالعه شامل گستره ایران و هفت منطقه جغرافیایی کشور

منطقه	طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی
ایران	۴۴٫۵-۶۱	۲۴-۳۹
شمال شرق	۵۸-۶۱	۳۳-۳۸
جنوب شرق	۵۶-۶۱	۲۴-۲۸
مرکز	۵۳-۵۷	۳۰-۳۴
جنوب غرب	۴۸-۵۶	۲۴-۳۲
زاگرس	۴۶-۴۹	۳۲-۳۷
شمال غرب	۴۴٫۵-۴۸	۳۶-۳۹
خزر	۴۸-۵۴	۳۶-۳۸

در این تحقیق با دو رویکرد چشم‌انداز رفتار بارش و دمای کشور تا سال ۲۱۰۰ میلادی مورد بررسی قرار گرفته است؛ ابتدا با استفاده از برونداد تمامی مدل‌های CMIP5، تغییرات بارش و دمای کشور در دهه‌های آتی (۲۱۰۰-۲۰۲۱) نسبت به دوره باز کاوی (۲۰۰۵-۱۹۸۶) برآورد گردید که مطابق با روش مورد استفاده در گزارش پنجم ارزیابی تغییر اقلیم (AR5) می‌باشد. در رویکرد دوم فقط آن دسته از مدل‌هایی که از نظر آماری قابل قبول بودند مورد استفاده قرار گرفتند. برای انتخاب مدل‌های گردش کلی، کمیت‌های آماری نظیر اریبی، انحراف معیار، و میانگین ریشه مربعات خطای نرمال شده محاسبه شد. در بررسی کمیت‌های یاد شده از نمودار تیلور نیز استفاده شد. پس از غربالگری مدل‌ها، چشم‌انداز تغییرات بارش و دمای کشور تا سال ۲۱۰۰ در چهار دوره آینده نزدیک (۲۰۴۰-۲۰۲۱)، میانه (۲۰۶۰-۲۰۴۱)، دور (۲۰۸۰-۲۰۶۱) و افق ۲۱۰۰ (۲۰۸۱-۲۱۰۰) مورد بررسی قرار گرفت.

و MJO^۳ را بوسیله مدل‌های اقلیمی CMIP5 شبیه‌سازی کردند. آن‌ها دریافتند که نتایج حاصل از مدل‌های CMIP5 بهبود کلی در شبیه‌سازی تغییرپذیری درون فصلی حاره‌ای بویژه در امواج استوایی جفت شده همرفتی و MJO را نشان می‌دهند. به دلیل کمبود مطالعات مربوط به پیش‌نگری اقلیمی کشور با بکارگیری مدل‌های سری CMIP5، در این تحقیق پیش‌بینی‌های تاریخی تمامی مدل‌های مشارکت‌کننده در پروژه فوق با داده‌های شبه دیدبانی در دوره مشابه مقایسه شده و مدل‌هایی که از نظر نمایه‌های آماری دارای کارایی قابل قبولی می‌باشند، برای پیش‌نگری اقلیم آینده کشور مورد استفاده قرار می‌گیرند. نتایج این تحقیق می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های بلند مدت بخش‌های کشاورزی و منابع آب مورد استفاده قرار گیرند.

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه در این پژوهش گستره کشورمان می‌باشد که به طور تقریبی در محدوده ۲۴ تا ۳۹ درجه شمالی و ۴۴/۵ تا ۶۱ شرقی قرار دارد. برای بررسی چشم‌انداز تغییر اقلیم آتی، گستره کشور به هفت منطقه شمال شرق، جنوب شرق، مرکزی، جنوب غرب، زاگرس، شمال غرب و خزر تقسیم شد و در هر منطقه تغییرات بارش و دما تا سال ۲۱۰۰ مورد بررسی قرار گرفت. جدول ۱ مشخصات منطقه مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

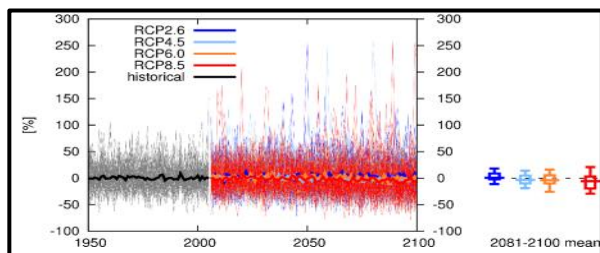
داده‌های مورد استفاده شامل دو سری داده‌های باز کاوی (شبه دیدبانی) ERA-Interim و مدل‌های گردش کلی سری CMIP5 می‌باشند. داده‌های ERA-Interim از سال ۱۹۷۹ تاکنون در دسترس هستند ولی به دلیل اینکه پیش‌بینی‌های گذشته نگر مدل‌های CMIP5 تا سال ۲۰۰۵ اجرا شده‌اند، لذا دوره بررسی توانمندی مدل‌های گردش کلی ۱۹۷۹-۲۰۰۵

۱- کاهش بارش در غرب ایران، سوریه، ترکیه و عراق، بخصوص در محدوده دریای مدیترانه، مشهود می‌باشد.

۲- در کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس و دریای عمان و همچنین شمال اقیانوس هند، بارش افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته و دامنه افزایش بارش در برخی سناریوها و دهه‌ها تا مناطق جنوبی کشور نیز گسترش یافته است. برخی مطالعات نشان می‌دهند که ماهیت افزایش بارش در مناطق جنوبی به شکل رگباری و سیل آسا خواهد بود.

بارش در نواحی غرب، مرکز و شرق کشور کاهش می‌یابد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که بیشترین کاهش بارش کشور در دهه‌های پایانی قرن حاضر (۲۰۸۱-۲۱۰۰) و تحت سناریوی RCP8.5 رخ خواهد داد. در عین حال کاهش بارش در کشورهای همسایه غربی کشورمان یعنی ترکیه، عراق و سوریه و همچنین افغانستان بیش از ایران خواهد بود.

شکل (۱) سری زمانی تغییرات میانگین بارش سالانه کشور تحت چهار سناریوی واداشت تابشی نسبت به دوره پایه ۲۰۰۵-۱۹۸۶ را نشان می‌دهد. مطابق شکل مذکور در صورتیکه وضعیت انتشار گازهای گلخانه‌ای مطابق سناریوی RCP2.6 باشد، تغییرات بارش کشور قابل ملاحظه نبوده، اما در سایر سناریوها به ویژه سناریوی RCP8.5 بارش کشور به طور معنی‌داری کاهش می‌یابد.

شکل ۱- تغییرات میانگین سالانه بارش ایران (%) تا سال ۲۱۰۰ نسبت به

دوره‌های ۱۹۸۶-۲۰۰۵ تحت سناریوهای واداشت تابشی RCP.

با لحاظ نتایج تمامی سناریوها و مدل‌ها، میانه تغییرات درصد بارش کشور ۲/۳-٪ می‌باشد. ۵۷ درصد مدل‌ها پیش‌بینی

نتایج و بحث

چشم‌انداز بارش

کارایی مدل‌های مختلف سری CMIP5 در شبیه‌سازی بارش کشور در دوره پایه ۲۰۰۵-۱۹۸۶ با استفاده از شاخص‌های آماری ذکر شده در بخش مواد و روش‌ها مورد بررسی قرار گرفت. با مشخص شدن ۵ مدل با مهارت قابل قبول (جدول ۲)، پیش‌نگری بارش کشور با لحاظ چهار سناریوی واداشت تابشی RCP6، RCP4.5، RCP2.6 و RCP8.5 انجام گرفت که در ادامه به تحلیل چشم‌انداز بارش هر یک از مناطق می‌پردازیم.

جدول ۲-

نام مدل	کشور	همبستگی	انحراف معیار (نرمال)	NRMSE(%)
BCC-CSM1-1-m	چین	۰,۲۴	۰,۱۲	۱۹,۹
GFDL-CM3	آمریکا	۰,۲	۰,۲	۱۵,۸
GISS-E2-H	آمریکا	۰,۲۲	۰,۱۶	۲۱,۶
GISS-E2-R	آمریکا	۰,۳۹	۰,۱۷	۲۵,۸
MPI-ESM-MR	آلمان	۰,۲۴	۰,۱۷	۱۸,۲

پهنه کشور: با بکارگیری برون‌داد پنج مدل گردش کلی موجود در جدول ۳ و چهار سناریوی واداشت تابشی، تغییرات بارش کشور در بازه‌های ۲۰ ساله ۲۰۲۱-۲۰۴۰ (دهه ۳۰)، ۲۰۴۱-۲۰۶۰ (دهه ۵۰)، ۲۰۶۱-۲۰۸۰ (دهه ۷۰) و ۲۰۸۱-۲۱۰۰ (دهه ۹۰) نسبت به دوره پایه ۱۹۸۶-۲۰۰۵ محاسبه گردید.

نتایج حاکی از آن است که در سناریوی RCP2.6 که خوشبینانه‌ترین سناریو با کمترین افزایش دما می‌باشد، بارش در پهنه کشورمان تغییرات قابل ملاحظه‌ای نداشته اما متمایل به بیش از نرمال می‌باشد، برخلاف آن بیشترین کاهش بارش در سناریوی RCP8.5 رخ خواهد داد. چند نکته حائز اهمیت در چشم‌انداز بارش کشور تا افق ۲۱۰۰ میلادی به شرح زیر می‌باشد:

برخی سال‌ها، بارش سالانه بیش از ده برابر میانگین دوره آماری می‌شود که نشانه افزایش بی‌اعتمادی به بارش‌های فصلی این منطقه و افزایش وقوع رخداد‌های حدی آب‌شناختی و اقلیم‌شناختی می‌باشد. یکی از پیامدهای چنین رفتاری افزایش وقوع بارش‌های سنگین و سیل آسا می‌باشد.

منطقه جنوب غرب: مشخصه‌های مهم بارش در جنوب غرب کشور افزایش بارش فصل بهار، افزایش تغییرپذیری بارش تابستان و افزایش بارش در سناریوی RCP8.5 در مقایسه با دوره پایه می‌باشد. بارش فصل پاییز نیز روند افزایشی خواهد داشت اما در دو فصل تابستان و زمستان قابل ملاحظه نیست.

منطقه زاگرس: نتایج نشان می‌دهند که در منطقه زاگرس هر چه واداشت تابشی (گرمایش جهانی) افزایش یابد، بارش در این منطقه کاهش بیشتری خواهد داشت، به طوریکه بیشترین کاهش به مقدار ۱۲/۱ درصد در سناریوی RCP8.5 پیش‌بینی شده است؛ این در حالی است که کاهش بارش در سناریوی RCP2.6 حدود یک درصد پیش‌بینی شده است. هر چند بارش تابستانه در این منطقه سهم قابل ملاحظه‌ای از بارش کل سال را ندارد، اما این فصل با ۱۴/۵ درصد بیشترین کاهش را دارا می‌باشد. بعد از فصل تابستان دو فصل بهار و زمستان به ترتیب با ۶/۸ و ۳/۱ درصد کاهش مواجه خواهند شد.

منطقه شمال غرب: در شمال غرب کشور در مجموع کاهش بارش با افزایش واداشت تابشی بیشتر می‌شود به طوریکه در سناریوهای RCP2.6 و RCP8.5 به ترتیب بارش ۰/۸ و ۹/۶ درصد کاهش می‌یابد. همچنین بیشترین کاهش به ترتیب با ۱۴/۵ و ۶/۸ درصد به ترتیب در فصول تابستان و بهار رخ می‌دهد. بارش فصل پاییز تغییر قابل توجهی نسبت به دوره پایه ندارد.

منطقه شمال شرق: در منطقه شمال شرق کشور با افزایش واداشت تابشی (افزایش غلظت گازهای گلخانه‌ای) بارش کاهش می‌یابد، به طوریکه کمترین و بیشترین کاهش بارش به

نموده‌اند که بارش کشور در انتهای قرن حاضر کمتر از میانگین دوره پایه باشد. در سناریوی RCP8.5، تعداد ۷۰/۶ درصد از مدل‌ها پیش‌بینی نموده‌اند که میانگین بارش دهه پایانی قرن حاضر کمتر از نرمال دوره پایه خواهد بود. در همین سناریو کمتر از ۳۰ درصد مدل‌ها احتمال داده‌اند که بارش بیش از نرمال باشد؛ به عبارت دیگر هر چه گرمایش جهانی شدیدتر باشد کاهش بارش در کشور نیز بیشتر خواهد بود.

منطقه خزری: تغییرات بارش در سواحل جنوبی دریای خزر به عنوان یکی از مناطق حساس اقلیمی از دیدگاه گردشگری، پوشش جنگلی و کشاورزی در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. بارش سالانه در این منطقه در مجموع کاهش می‌یابد، اما در مقیاس فصلی دارای چند مشخصه بارز می‌باشد:

- بارش در فصل تابستان دارای کاهش معنی‌داری نسبت به دوره پایه ۲۰۰۵-۱۹۸۶ می‌باشد. میانگین کاهش بارش تابستانه حدود ۱۶ درصد بوده که بیشترین آن تحت سناریوی RCP8.5 با ۲۹/۳ درصد کاهش می‌باشد. بارش تابستانه در تمامی سناریوها کاهشی می‌باشد.

- بارش زمستان در تمامی سناریوها نسبت به دوره پایه افزایش می‌یابد. میانگین افزایش بارش فصل زمستان ۸/۷ درصد می‌باشد.

- بارش فصول بهار و پاییز تغییرات معنی‌داری نسبت به دوره پایه نخواهند داشت.

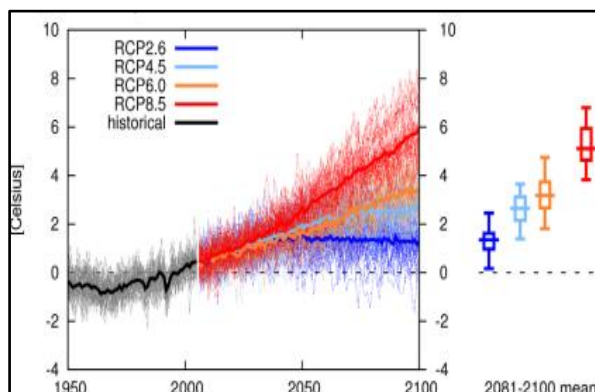
در مجموع بارش سالانه منطقه خزری به مقدار ۷/۵ درصد نسبت به دوره پایه کاهش خواهد یافت. بخش مهمی از آن به کاهش بارش تابستانه مربوط می‌شود. نتایج نشان می‌دهند هر چه گرمایش جهانی بیشتر باشد کاهش بارش سالانه و تابستانه در منطقه خزری بیشتر خواهد بود.

منطقه جنوب شرق: در مقایسه با بارش کل کشور و سایر مناطق مورد بررسی، مهمترین رفتار بارش جنوب شرق کشور افزایش تغییرپذیری (نوسانات) بارش می‌باشد؛ بطوریکه در

۱۱/۵	۰/۶۱	۰/۷۸	انگلیس	HadGEM2-ES
۳/۸	۰/۶۰	۰/۵۶	آلمان	MPI-ESM-LR
۴/۲	۰/۶۶	۰/۶۷	آلمان	MPI-ESM-MR

پهنه کشور: بیشترین افزایش دما در پهنه کشورمان در دهه ۲۰۹۰ و به ترتیب به مقدار ۱/۳، ۲/۷، ۳/۲ و ۵/۱ درجه سلسیوس در سناریوهای RCP2.6، RCP4.5، RCP6.0 و RCP8.5 در مقایسه با میانگین دمای دوره پایه (۱۹۸۶-۲۰۰۵) رخ می‌دهد.

بررسی روندهای تغییرات سالانه (شکل ۲) و فصلی کشور تا سال ۲۱۰۰ تحت سناریوهای واداشت تابشی مختلف نشان می‌دهد که روند افزایش دمای کشورمان در سناریوی RCP6.0 تا دهه ۲۰۷۰ کمتر از سناریوی RCP4.5 بوده ولی بعد از دهه مذکور سرعت افزایش دمای سناریوی RCP6.0 بیشتر از RCP4.5 می‌شود. همچنین در سناریوی RCP2.6 سرعت افزایش دما از حدود دهه ۲۰۳۰ صفر شده و تا انتهای قرن حاضر مقدار آن ثابت خواهد ماند.

شکل ۲- تغییرات میانگین سالانه دمای ایران (oC) تا سال ۲۱۰۰ نسبت به دوره ۱۹۸۶-۲۰۰۵ تحت سناریوهای واداشت تابشی RCP.

برای برنامه‌ریزی و اخذ تصمیم‌های متناسب با شرایط تغییر اقلیم آینده، آگاهی از سطح عدم قطعیت مدل‌سازی اقلیمی ضروری است. در این ارتباط پیش‌بینی‌های واقع در بین

مقدار ۲/۵ و ۹/۳ درصد در سناریوهای RCP2.6 و RCP8.5 رخ می‌دهد. بیشترین کاهش بارش در این منطقه به ترتیب در فصول تابستان، بهار و پاییز رخ می‌دهد، اما بارش زمستانه به مقدار اندکی افزایش می‌یابد.

منطقه مرکزی: در مناطق مرکزی تغییرپذیری فصلی بارش نسبتاً بالا می‌باشد که بیشترین تغییرپذیری در فصل تابستان رخ می‌دهد. در منطقه مرکزی کشور بیشترین کاهش بارش در فصول بهار و پاییز به ترتیب با ۴/۵ و ۶/۷ درصد کاهش رخ می‌دهد. در سایر فصول تغییرات قابل توجهی مشاهده نمی‌شود. همچنین بیشترین کاهش بارش سال و فصول بهار و تابستان در سناریوی RCP8.5 رخ خواهد داد.

چشم انداز دما

کارایی مدل‌های مختلف سری CMIP5 در شبیه‌سازی دمای کشور در دوره پایه ۱۹۸۶-۲۰۰۵ نیز با استفاده از شاخص‌های آماری ذکر شده در بخش مواد و روش‌ها مورد بررسی قرار گرفت و با مشخص شدن ۹ مدل با مهارت قابل قبول (جدول ۳)، پیش‌نگری دمای کشور با لحاظ چهار سناریوی واداشت تابشی انجام گرفت که در ادامه به تحلیل چشم انداز دمای هر یک از مناطق می‌پردازیم.

جدول ۳- مشخصات مدل‌های منتخب برای پیش‌نگری دما.

همبستگی‌های معنی‌دار در سطح ۱٪ با دو ستاره، ۵٪ با یک ستاره و ۱۰٪ بدون ستاره نشان داده شده اند.

نام مدل اقلیمی	کشور	همبستگی	انحراف استاندارد	NRMSE(%)
BCC-CSM1-1	چین	۰/۵۵	۰/۶۶	۱۲/۶
BCC-CSM1-1-m	چین	۰/۶۵	۰/۶۶	۱۰/۵
CCSM4	آمریکا	۰/۷۴	۰/۶۶	۶/۴
GFDL-CM3	آمریکا	۰/۵۹	۰/۹۴	۱۱/۹
GISS-E2-H	آمریکا	۰/۷۰	۰/۵۳	۳/۴
HadGEM2-AO	کره جنوبی	۰/۵۲	۰/۶۴	۱۰/۹

۲۵٪ حد پایین (چارک اول) و ۷۵٪ حد بالا (چارک سوم) نشان دهنده فراگرفتن ۵۰ درصد پیش‌بینی‌ها در بازه یادشده می‌باشد که به عنوان بازه میان چارکی پیش‌بینی‌ها شناخته می‌شود. بررسی پیش‌بینی‌های واقع در بین دو چارک اول و سوم دما در سطح کشور در دهه پایانی قرن بیست و یکم (۲۰۸۱-۲۱۰۰) و تغییرات آن نسبت به دوره پایه (۱۹۸۶-۲۰۰۵) نشان می‌دهد که در سناریوی خوشبینانه میانگین دمای کشور در دهه ۲۱۰۰ حدود ۱٫۳ درجه سلسیوس نسبت به دوره پایه ۱۹۸۶-۲۰۰۵ افزایش می‌یابد که با لحاظ میزان افزایش دمای دوره پایه نسبت به قبل از انقلاب صنعتی، میانگین افزایش دمای کشور در دهه پایانی قرن حاضر، حتی در سناریوی خوشبینانه، بیش از دو درجه (بین ۲ تا ۲٫۳ درجه سلسیوس) خواهد بود که از سقف تعیین شده در توافق پاریس (۱٫۵ درجه) بیشتر است. در سناریوی بدبینانه میانگین دمای کشور حدود ۴٫۵ درجه بیش از دوره قبل از انقلاب صنعتی خواهد بود.

منطقه خزری: افزایش دمای پیش‌بینی شده برای منطقه خزری بین ۱٫۳ در سناریوی RCP2.6 تا ۴٫۷ درجه در سناریوی RCP8.5 می‌باشد.

منطقه جنوب شرق: نتایج نشان می‌دهند که تغییرات دمای این منطقه در سناریوهای RCP2.6 و RCP8.5 به ترتیب ۱٫۱ تا ۴٫۵ درجه سلسیوس می‌باشد. در بین مناطق مورد مطالعه، جنوب شرق کشور کمترین افزایش دما را تجربه خواهد کرد.

منطقه جنوب غرب: مطابق مقادیر کمی پیش‌بینی تغییرات دما، افزایش دمای این منطقه در انتهای قرن حاضر بین ۱٫۳ تا ۴٫۸ به ترتیب در سناریوی خوشبینانه RCP2.6 و سناریوی بدبینانه (RCP8.5) خواهد بود.

منطقه زاگرس: در این منطقه افزایش دما بین ۱٫۵ تا ۵٫۵ درجه پیش‌بینی شده است. این منطقه بیشترین افزایش دما را در بین مناطق مورد بررسی تجربه خواهد کرد.

منطقه شمال غرب: میزان تغییرات دما در این منطقه بین ۱٫۳ تا ۵٫۲ می‌باشد.

منطقه شمال شرق: تغییرات پیش‌بینی شده میانگین دمای سالانه و فصلی شمال شرق کشور از دهه ۲۰۲۰ تا ۲۱۰۰ نشان می‌دهد که تغییرات سالانه دمای این منطقه تحت دو سناریوی خوشبینانه و بدبینانه به ترتیب ۱٫۴ تا ۵٫۱ درجه سلسیوس می‌باشد.

منطقه مرکزی: بررسی تغییرات سالانه دما در این منطقه تحت دو سناریوی خوشبینانه و بدبینانه بین ۱٫۴ تا ۵٫۳ پیش‌بینی شده است.

نتایج فوق نشان می‌دهند که در پهنه کشورمان کاهش بارش در غرب ایران، سوریه، ترکیه و عراق، بخصوص در محدوده دریای مدیترانه، مشهود می‌باشد. کاهش بارش در ترکیه می‌تواند موجب کاهش جریان آب در این کشور و تغذیه ناکافی رودخانه‌های دجله و فرات و جلگه‌های تحت پوشش آنها در بین‌النهرین می‌گردد. از آنجا مناطق یادشده یکی از منابع عمده خیزش گرد و غبار می‌باشد، لذا چنین شرایطی موجب افزایش رخدادهای پدید یافته در ایران و مناطق مرکزی و غرب آسیا می‌گردد. کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس و دریای عمان و همچنین شمال اقیانوس هند، افزایش بارش قابل ملاحظه‌ای را تجربه خواهند کرد و دامنه افزایش بارش در برخی سناریوها و دهه‌ها تا مناطق جنوبی کشور نیز گسترش یافته است. برخی مطالعات نشان می‌دهند که ماهیت افزایش بارش در مناطق جنوبی به شکل رگباری و سیل آسا خواهد بود. بارش در نواحی غرب، مرکز و شرق کشور کاهش می‌یابد. بیشترین کاهش بارش کشور در دهه‌های پایانی قرن حاضر (۲۰۸۱-۲۱۰۰) و تحت سناریوی RCP8.5 رخ خواهد داد. اما کشورهای همسایه غربی کشورمان یعنی ترکیه، عراق و سوریه

در بررسی شرایط دمایی کشور، از نظر موقعیت جغرافیایی کمترین افزایش دما در مناطق ساحلی همجوار پهنه‌های آبی دریای خزر و خلیج فارس و دریای عمان رخ می‌دهد. همچنین بیشترین افزایش در مناطق مرکزی و استان‌های واقع بر رشته کوه زاگرس رخ می‌دهد. در منطقه خزری افزایش دما به دلیل نزدیکی به دریا و لختی آب در مقابل تغییرات دما به نسبت کمتر است. منطقه جنوب شرق کشور به دلیل نزدیکی به پهنه‌های آبی اقیانوسی و به دلیل لختی زیاد در تغییرات دمای آب اقیانوس‌ها، دارای کمترین افزایش دما در مقایسه با سایر مناطق کشور می‌باشد. جنوب غرب کشور در زمره مناطقی است که دارای افزایش دمای بیشتری نسبت به سایر مناطق می‌باشد.

جمع‌بندی

چشم‌انداز بارش و دما در کشور و شش منطقه اقلیمی با بکارگیری برون‌داد مدل‌های گردش کلی منتخب از سری مدل‌های CMIP5 و چهار سناریوی واداشت تابشی RCP2.6، RCP4.5، RCP6 و RCP8.5، در بازه‌های ۲۰ ساله ۲۰۴۰-۲۰۲۱ (دهه ۳۰)، ۲۰۴۱-۲۰۶۰ (دهه ۵۰)، ۲۰۶۱-۲۰۸۰ (دهه ۷۰) و ۲۰۸۱-۲۱۰۰ (دهه ۹۰) نسبت به دوره پایه ۱۹۸۶-۲۰۰۵ محاسبه گردید. با لحاظ تمامی سناریوها، بین ۵۷ تا ۷۱ درصد مدل‌ها کاهش بارش ایران را در قرن ۲۱ تأیید می‌کنند، اما دامنه کاهش بارش در هر یک از سناریوها متفاوت است، بطوریکه در سناریوی RCP2.6 کمترین و در سناریوی RCP8.5 بیشترین کاهش بارش را در کشور خواهیم داشت. از دیدگاه منطقه‌ای بیشترین کاهش بارش در منطقه زاگرس روی خواهد داد. تنها منطقه‌ای از کشور که در قرن ۲۱ با افزایش بارش مواجه خواهد شد، جنوب شرق کشور است، هر چند که هر گونه افزایش بارش این منطقه با افزایش شدید دما بی‌اثر می‌گردد، ضمن اینکه رفتار بارش این منطقه در آینده به شکل بارش‌های ناگهانی و سیل‌آسا خواهد بود.

با کاهش بارش بیشتری در مقایسه با ایران مواجه خواهند شد. تغییرات بارش کشور در سناریوهای خوشبینانه و میانه قابل ملاحظه نبوده، اما در سایر سناریوها به ویژه سناریوی RCP8.5 به طور معنی‌داری کاهش می‌یابد. با لحاظ نتایج تمامی سناریوها، میانه تغییرات درصد بارش کشور ۲/۳-٪ می‌باشد و ۵۷ درصد مدل‌ها پیش‌بینی نموده‌اند که بارش کشور در انتهای قرن حاضر کمتر از میانگین دوره پایه باشد. در سناریوی RCP8.5، تعداد ۷۰/۶ درصد از مدل‌ها پیش‌بینی نموده‌اند که میانگین بارش دهه پایانی قرن حاضر کمتر از نرمال دوره پایه خواهد بود. در همین سناریو کمتر از ۳۰ درصد مدل‌ها احتمال داده‌اند که بارش بیش از نرمال باشد؛ به عبارت دیگر هر چه گرمایش جهانی شدیدتر باشد کاهش بارش در کشور نیز بیشتر خواهد بود. در منطقه خزری بارش در فصل تابستان دارای کاهش معنی‌داری نسبت به دوره پایه ۱۹۸۶-۲۰۰۵ می‌باشد. میانگین کاهش بارش تابستانه حدود ۱۶ درصد بوده که بیشترین آن تحت سناریوی RCP8.5 با ۲۹/۳ درصد کاهش می‌باشد. یکی از دلایل کاهش بارش تابستانه در منطقه خزری تضعیف سامانه پرفشاری است که در فصل تابستان جریان‌های خروجی از آن با جهت وزش شمالی تا شمال شرقی بر روی این دریا موجب تزیق رطوبت دریای خزر به دامنه‌های شمالی البرز تشکیل بارش می‌گردد. این یافته با نتایج صبوری (۱۳۹۳) مبنی بر کاهش بارش در منطقه خزر تحت سناریوهای SRES و مدل‌های گردش کلی CMIP3 مطابقت دارد.

مهمترین رفتار بارش جنوب شرق کشور افزایش تغییرپذیری (نوسانات) بارش می‌باشد؛ بطوریکه در برخی سال‌ها، بارش سالانه چندین برابر میانگین دوره آماری می‌شود که نشانه افزایش بی‌اعتمادی به بارش‌های فصلی این منطقه و افزایش وقوع رخداد‌های حدی آب‌شناختی و اقلیم‌شناختی می‌باشد. یکی از پیامدهای چنین رفتاری افزایش وقوع بارش‌های سنگین و سیل‌آسا می‌باشد.

- 5- Brands, S., Herrera, S., Fernández, J. and Gutiérrez, J.M. "How Well Do CMIP5 Earth System Models Simulate Present Climate Conditions in Europe and Africa?"; *Climate Dynamics*, Vol. 41, pp. 803-817, 2013.
- 6- Cattiaux, J., Douville, H. and Peings, Y. "European Temperatures in CMIP5: Origins of Present-Day Biases and Future Uncertainties. *Climate Dynamics*", Vol. 41, pp. 2889-2907, 2013.
- 7- Delworth, T.L., Broccoli, A.J., Rosati, A., Stouffer, R.J., Balaji, V., Beesley, J.A. "GFDL's CM2 Global Coupled Climate Models. Part 1: Formulation and Simulation Characteristics". *Journal of Climate*, 19, pp. 643-674, 2006.
- 8- Chaturvedi, R.K., Joshi, J., Jayaraman, M., Bala, G. and Ravindranath, N.H. "Multi-Model Climate Change Projections for India under Representative Concentration Pathways. *Current Science*", Vol. 103, pp. 791-802, 2012.
- 9- ftp://gdo-dcp.ucllnl.org/pub/dcp/archive/cmip5/global_mon/BCS
- 10-Frame D. J. and Stone D. A. "Assessment of the first consensus prediction on climate change *Nature Clim.Change*", Vol. 3, pp. 357-9, 2013.
- 11-HUNG, m., LIN, J.L., Wang, W., Kim., D., Shinoda, T., Weaver, S. "MJO and Convectively Coupled Equatorial Waves Simulated by CMIP5 Climate Models", *Journal of Climate*, Vol. 26, pp. 6185-6214, 2013.
- 12-Jena, P., Azad, S., Rajeevan, M.. "CMIP5 Projected Changes in the Annual Cycle of Indian Monsoon Rainfall", *Journal of Climate*, Vol. 4, pp. 14, 2015.
- 13-Knutti R and Sedlacek J. "Robustness and uncertainties in the new CMIP5 climate model projections *Nature Clim.Change*", Vol. 3, pp. 369-73, 2013.
- 14-Kug, J.S., Ham, Y.G., Lee, J.Y. and Jin, F.F. "Improved Simulation of Two Types of El Niño in CMIP5 Models", *Environmental Research Letters*, Vol. 7, 2012.
- 15-Meinshausen, M., Smith, S.J., Calvin, K., Daniel, J.S., Kainuma, M.L.T., Lamarque, J.F., et al. "The RCP Greenhouse Gas Concentrations and Their Extensions from 1765 to 2300", *Climatic Change*, Vol. 109, pp. 213-241, 2011.

کمترین افزایش دما در استان‌های حاشیه پهنه‌های آبی جنوب شرق و شمال کشور رخ می‌دهد. زاگرس منطقه‌ای است که بیشترین افزایش دما را در بین کلیه مناطق کشور در دهه‌های آینده تجربه می‌کند. این منطقه همچنین بیشترین کاهش بارش را هم در بین بقیه مناطق تجربه خواهد کرد. چنین شرایطی موجب کاهش بارش‌ها به شکل برف و کاهش منابع آبی حاصل از ذوب برف در استان‌های زاگرس خواهد شد. بعد از زاگرس، شمال غرب رتبه دوم بیشترین افزایش دما را در کشور دارا می‌باشد. با توجه به پیش‌بینی کاهش بارش در منطقه غرب کشور، چنین شرایطی می‌تواند کاهش سطح دریاچه ارومیه را تشدید نماید، مگر اینکه برنامه‌ریزی‌های جامعی در مدیریت آب در این حوضه آبریز انجام گیرد.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از پروژه داخلی "پیش‌نگری تغییر اقلیم کشور در دهه‌های آینده" است که در پژوهشکده اقلیم‌شناسی و با حمایت سازمان هواشناسی کشور انجام شده است.

منابع

- ۱- صبوری غ. (۱۳۹۳). مطالعه تغییرات پهنه‌های اقلیمی ایران در دوره ۲۰۹۹-۲۰۱۰ تحت پدیده گرمایش جهانی با استفاده از ریز مقیاس‌نمایی مدل‌های گردش عمومی، پایان‌نامه، دانشگاه فردوسی مشهد.
- ۲- وبلاگ گفتگوهای اقلیمی، <http://climate.mihanblog.com/post/7>
- 3- Baker, N., Huang, H. "A Comparative Study of Precipitation and Evaporation between CMIP3 and CMIP5 Climate Model Ensembles in Semiarid Regions", *Journal of Climate*, Vol. 27, pp. 3731-3749, 2013.
- 4- Blázquez, J. and Nuñez, M.N. "Analysis of Uncertainties in Future Climate Projections for South America: Comparison of WCRP-CMIP3 and WCRP-CMIP5 Models. *Climate Dynamics*", Vol. 41, pp. 1039-1056, 2013.

17-Scoccimarro, E., Gualdi, S. “Heavy Precipitation Events in a Warmer Climate: Results from CMIP5 Models”. *Journal of Climate*, Vol. 26, pp. 7902-7911, 2016.

16-Meehl, G.A., Goddard, L., Murphy, J., Stouffer, R.J., Boer, G., Danabasoglu, G., et al. “Decadal Prediction: Can It Be Skillful? ”, *Bulletin of the American Meteorological Society*, Vol. 90, pp. 1467-1485, 2009.